

Clausewitz en de eenentwintigste eeuw

*Een bachelorscriptie naar de relevantie van Clausewitz voor
een beter begrip van de Iraakse Opstand (2003-2005)*

1

Naam: Marijn Stöver **Datum:** 17 januari 2020
Scriptiebegeleider: Dr. J.P.M. Koch **Aantal woorden:** 8609

¹ Tekening van Carl Philipp Gottfried von Clausewitz, ca. 1808-1810, via: <https://warontherocks.com/2015/10/a-portrait-of-clausewitz-as-a-young-officer/> (geraadpleegd 11 december 2019).

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	2
Inleiding	3
Hoofdstuk 1: Clausewitz en Kleine oorlogen	11
Hoofdstuk 2: De Kleine oorlog in Irak	21
Conclusie	30
Literatuurlijst	33

SAMENVATTING

De Pruisische officier Carl von Clausewitz (1780-1831) werd decennia beschouwd als een grote denker op het gebied van interstatelijke oorlogen. In de afgelopen jaren veranderde, volgens verschillende historici, het karakter van oorlogsvoering zo veel, dat Clausewitz deze relevantie leek te verliezen. In dit onderzoek heb ik voor mijn bachelorscriptie de eerdere werken van Clausewitz bestudeerd, waarin hij uitgebreid schrijft over zogenaamde 'Kleine oorlogen'. De ontwikkeling die zijn denkbeelden over de manier van oorlogsvoering doormaakten en de relevantie van deze ideeën in de bestudering van moderne conflicten, staan centraal in deze scriptie. Bovendien deed ik, aan de hand van deze eerdere werken, een casestudie naar de Iraakse Opstand (2003-2005) en bleek dat Clausewitz, ook over dit soort conflicten, wat te vertellen heeft.

INLEIDING

Toen de Pruisische officier en oorlogstheoreticus Carl Philipp Gottfried von Clausewitz op 16 november 1831 overleed, was zijn vrouw, Marie von Brühl, vastberaden om zijn werken te publiceren. Terwijl ze in haar verzameltocht door zijn paperassen bladerde, stuitte ze op een merkwaardige aantekening waarin Clausewitz het volgende schreef:

'[...] [H]et is mijn ambitie om een boek te schrijven dat niet na twee of drie jaar vergeten wordt, en dat degenen die zich voor het onderwerp interesseren het op zijn minst meer dan één keer openslaan.'²

Met deze uitspraak bleek Clausewitz zichzelf tekort te doen, want terwijl zelfs zijn beroemde *Vom Kriege* (postuum gepubliceerd in 1832) volgens hem slechts een 'collectie van bouwmaterialen [was] waaruit nog een oorlogstheorie [moest] worden gedestilleerd'³, groeide hij uit tot één van de meest invloedrijke oorlogstheoretici van de afgelopen tweehonderd jaar.

Hoe groot zijn invloed was, zal ik hieronder in een historiografisch overzicht uiteenzetten. Dit overzicht zal ook de relevantie van deze bachelorscriptie verhelderen. Tevens vormt het de basis voor het betoog.

Clausewitz' ambitie om een boek te schrijven dat niet na twee of drie jaar vergeten zou worden, werd niet direct na de publicatie vervuld. *Vom Kriege* bleef lange tijd onopgemerkt en stond in de schaduw van de werken van de Franse generaal Antoine-Henri Jomini (1779-1869).⁴ Echter, vanaf het begin van de twintigste eeuw raakte Clausewitz in de belangstelling van Duitse militaire experts en generaals.

² Carl von Clausewitz, *On War*, reds. Michael Howard en Peter Paret (Princeton: Princeton University Press 1984, oorspronkelijk 1832) 63.

³ Clausewitz, *On War*, 70.

⁴ Claus von Rosen en Uwe Hartmann, 'The reception of Clausewitz in Germany', in: Reiner Pommerin (red.), *Clausewitz goes global: Carl von Clausewitz in the 21st century* (Berlijn 2011) 123-150, aldaar 123-4. Zie ook: Antoine-Henri Jomini, *Précis de l'art de la guerre* (Parijs 1838); Antoine-Henri Jomini, *Traité de grande tactique* (Parijs 1832).

Clausewitz werd vooral 'gebruikt' om drie bestaande aannames te bevestigen. Deze aannames luiden; dat de veldslagen het centrale onderdeel zijn van oorlogsvoering, dat moraal een belangrijk aspect is van oorlogsvoering en dat dogmatisch denken een gevaar is voor het begrijpen van een oorlog.⁵

In het Interbellum deed de Britse oorlogstheoreticus Basil H. Liddell Hart een poging deze interpretatie te duiden in het licht van de Eerste Wereldoorlog. Hij kwam tot de conclusie dat Clausewitz moest worden gezien als een voorloper van het Duits-Pruisische imperiale militarisme. Tussen Clausewitz' populariteit onder Duitse generaals en de agressie van het Duitse Keizerrijk tijdens de Eerste Wereldoorlog bestond volgens Liddell Hart een causaal verband. Hij stelde dat Clausewitz' opvatting van 'de absolute oorlog' en zijn idee van een allesbeslissende slag om die oorlog te beëindigen, de inspiratiebronnen waren geweest voor Duitse strategen. De 'absolute oorlog' van Clausewitz was gebaseerd op de Napoleontische oorlogen, die werden gevochten met veel energie en geweld. Ze hadden de vernietiging van de vijand als doel.⁶ Liddell Hart stelde de Clausewitziaanse manier van oorlogvoering verantwoordelijk voor de bloedbaden van de Eerste Wereldoorlog.⁷ Liddell Harts interpretatie was grotendeels gebaseerd op een oppervlakkige analyse van *Vom Kriege*, maar had desondanks grote invloed op hoe latere generaties Clausewitz zouden interpreteren.⁸

Dit denkbeeld veranderde radicaal na de Tweede Wereldoorlog. Clausewitz' opvatting dat (politiek) beleid de controle moet behouden over militaire belangen, vormde hiervoor de basis.⁹ Onder leiding van de Amerikaanse strateeg Bernard Brodie werd deze opvatting toegepast op de nucleaire spanningen van de Koude Oorlog.¹⁰

⁵ Hew Strachan, 'Clausewitz and the First World War', *The Journal of Military History* 75 (April 2011), 367-391, aldaar 372.

⁶ Clausewitz, *On War*, 580; Christopher Bassford, 'Clausewitz's Categories of War and the Supersession of 'Absolute War'', 19. (versie 26 september 2019) <https://www.clausewitzstudies.org/mobile/readings.htm> (geraadpleegd 28 december 2019).

⁷ Basil H. Liddell Hart, *The British Way in Warfare* (New York City 1933), 100.

⁸ Sibylle Scheipers, *On Small War: Carl Von Clausewitz and People's War* (Oxford: Oxford University Press 2018) 5.

⁹ Clausewitz, *On War*, 605-609.

¹⁰ Bernard Brodie, *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order* (New York City 1946).

Clausewitz was nog steeds een belangrijke denker op het gebied van interstatelijke oorlogvoering, maar werd nu gezien als een oorlogstheoreticus die pleitte voor het primaat van de politieke besluitvorming over de legerstaf.¹¹

De ideeën van Clausewitz waren in deze vorm decennialang zeer relevant, maar aan het einde van de Koude Oorlog kwam hier verandering in. Volgens historici Martin van Creveld, John Keegan en Mary Kaldor waren Clausewitz' ideeën vanaf de Tweede Wereldoorlog, en met name na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, steeds irrelevanter geworden.¹² Van Creveld stelde in 1991 al dat er nog maar weinig oorlogen 'Clausewitziaans' te noemen waren en dat ze niet langer gekenmerkt werden door zijn 'drievuldigheid', bestaande uit het volk, het leger en de regering.¹³ Bovendien werden volgens hem oorlogen steeds vaker gevochten door niet-statelijke actoren in zogenaamde *low-intensity conflicts*. De Britse Mary Kaldor bracht nog een fundamentele scheiding aan tussen Clausewitz' *old wars* en de *new wars* van na de Koude Oorlog. *Old wars* waren de interstatelijke oorlogen van vóór 1945, waarin staten hun legers mobiliseerden en vervolgens ten strijde trokken om het geschil te beslechten op het slagveld. *New wars* typeerde Kaldor als oorlogen die werden gevoerd door niet-statelijke actoren en groeperingen, die er volgens haar vaak irrationele, a-

Zie ook: Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State*, (Cambridge: Harvard University Press 1957); Robert E. Osgood, *Limited War: The Challenge to American Security* (Chicago: University of Chicago Press 1957).

¹¹ Scheipers, *On Small War*, 6.

¹² Martin van Creveld, *The Transformation of War* (New York City 1991); John Keegan, *A History of Warfare* (New York City 1993); Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era* (Stanford: Stanford University Press 1999).

Mary Kaldor, 'Inconclusive Wars: Is Clausewitz Still Relevant in these Global Times?', *Global Policy* 1 (2010) 3, 271-281.

¹³ De drievuldigheid van Clausewitz bestaat uit drie onderdelen: ten eerste het 'oergeweld' of de passie die voortkomt uit het volk ofwel de 'gewone' mensen; ten tweede de kracht van waarschijnlijkheid en kans die door competente legeraanvoerders en hun legers kunnen worden uitgebuit in het 'spel' dat Clausewitz oorlog noemt; en ten derde de ondergeschiktheid die oorlog tot een instrument van beleid en rationaliteit maakt, die wordt ingezet door de regering. Oorlog en de manier waarop oorlog wordt gevoerd, bevindt zich tussen deze drie onderdelen waartussen spanning bestaat. Hoewel Clausewitz hier een negentiende-eeuwse invulling geeft aan termen als 'volk' en 'regering', ziet hij dit concept als middel om analyses te maken van oorlogen in allerlei verschillende contexten. Met andere woorden, de definities in het concept veranderen per periode en naar gelang de politieke context. Zie: Clausewitz, *On War*, 89 en 586-593.

strategische en identiteitsgerelateerde doelen op na hielden. Volgens Kaldor was het doel van oorlog niet langer de vernietiging van de vijand, maar werd oorlog een 'mutual enterprise'. Hierin profiteerden strijdende partijen in economisch en politiek opzicht van de oorlogssituatie. Het voeren van oorlog was zodoende niet langer het middel, maar een doel. *New wars* werden bovendien gelegitimeerd met identiteitsgerelateerde motieven, als etniciteit of religie, zoals in voormalig Joegoslavië en Rwanda.¹⁴ Na de Koude Oorlog werden meer en meer oorlogen op deze manier gevoerd en tijdens de eerste jaren van de eenentwintigste eeuw zelfs vaker dan de conventionele *old wars*.

De hierboven besproken historiografische fasen, waar het werk van Clausewitz doorheen is gegaan, hebben louter betrekking gehad op interstatelijke interpretaties. De Pruisische officier werd daarentegen ook gezien als een centrale figuur op het gebied van 'Kleine oorlogen'.

Eerst is het belangrijk duidelijk te hebben wat er wordt bedoeld met Kleine oorlog. Onder de term Kleine oorlog kunnen allerlei oorlogen worden geschaard. Een belangrijk kenmerk van een Kleine oorlog is de asymmetrische vorm van het conflict. Asymmetrie heeft hier betrekking op de capaciteiten van de strijdende actoren; de ene actor is groter en bezit bijvoorbeeld moderne wapensystemen, de andere actor is veel kleiner en werkt bijvoorbeeld met geïmproviseerde bommen. In concrete zin zijn dit vaak burgeroorlogen, gewapende opstanden en guerrilla-oorlogen.

In praktische zin werd Clausewitz in de context van Kleine oorlogen vooral gebruikt door socialistische revolutionairen, zoals Vladimir Iljitsj Oeljanov 'Lenin' en Mao Zedong. Zij zagen Clausewitz als een inspiratiebron en gebruikten zijn ideeën over oorlog als een voortzetting van politiek en de bewapening van het volk om hun revoluties te legitimeren en vorm te geven.¹⁵

In 1976 werd Clausewitz ook in academische zin erkend als een belangrijke denker over Kleine oorlogen, met name door de Amerikaan Peter Paret en Fransman

¹⁴ Mary Kaldor, 'Inconclusive Wars: Is Clausewitz Still Relevant in these Global Times?', *Global Policy* 1 (2010) 3, 271-281.

¹⁵ Scheipers, *On Small War*, 9.

Raymond Aron. Echter, hun toepassing van Clausewitz bleef beperkt tot de eerder besproken context van de Koude Oorlog.¹⁶ Deze interpretatie, die nog vooral op interstatelijke oorlog was gericht, werd herzien na de Koude Oorlog. Historici Hew Strachan, Antulio J. Echevarria II en Andreas Herberg-Rothe herinterpreteerden Clausewitz.¹⁷ Het existentiële aspect¹⁸ van oorlog kreeg meer aandacht van Strachan. De existentiële dimensie ging, volgens Clausewitz, over de bereidheid die een soldaat had om te sterven. Clausewitz zag deze dimensie terug in de Franse revolutionaire en Napoleontische oorlogen waarbij soldaten bereid waren om te sterven voor hun vaderland. In deze context kwam de motivatie voort uit nationalisme, maar deze kon per oorlog verschillen. Bovendien speelde Clausewitz' analyse van Kleine Oorlog, volgens Echevarria en Herberg-Rothe, een centrale rol in het formuleren van zijn oorlogstheorie in *Vom Kriege*. Ook Sibylle Scheipers heeft recent een bijdrage geleverd aan de contextualisering van Clausewitz door de connectie tussen zijn eerdere werken (over Kleine oorlog) en *Vom Kriege* op een dieper intellectueel en filosofisch niveau te analyseren.¹⁹

Strachan, Echevarria, Herberg-Rothe en Scheipers hebben belangrijke stappen gezet door de totstandkoming van *Vom Kriege* te verbinden aan de Clausewitz' eerdere essays en lezingen over Kleine oorlogen. Toch is er in mijn optiek nog een lacune in het onderzoek naar Clausewitz in het algemeen, met name door de focus op deze connectie. Clausewitz' relevantie op het gebied van Kleine oorlogen hoeft in mijn ogen namelijk niet te worden afgeleid van de connectie met het op interstatelijke oorlog gerichte *Vom Kriege*. In deze bachelorscriptie wil ik daarom de werken van Clausewitz over Kleine oorlogen in hun eigen recht bestuderen en toepassen op een hedendaagse

¹⁶ Peter Paret, *Clausewitz and the State: The Man, his Theories and his Times* (Princeton: Princeton University Press 1976); Raymond Aron, *Clausewitz: Philosopher of War* (Englewood Cliffs: Prentice Hall 1976).

¹⁷ Hew Strachan, *Carl von Clausewitz's On War: A Biography* (New York 2007); Antulio J. Echevarria II, *Clausewitz and Contemporary War* (Oxford: Oxford University Press 2008); Andreas Herberg-Rothe, *Clausewitz's Puzzle: The Political Theory of War* (Oxford: Oxford University Press 2007).

¹⁸ Clausewitz, *On War*, 187-188.

¹⁹ Scheipers, *On Small War*.

casus. Door het onderzoek in deze richting uit te voeren, hoop ik dat er uiteindelijk een duidelijk antwoord kan worden gegeven op de vraag of Clausewitz' gedachtegoed nog relevant is voor de eenentwintigste eeuw.

Alhoewel Kaldor ook antwoord heeft geprobeerd te geven op deze vraag, denk ik dat zij hierbij te veel nadruk heeft gelegd op *Vom Kriege*, waardoor ze zich heeft gebaseerd op een te beperkt en oppervlakkig beeld van Clausewitz. De recentelijk gegroeide aandacht voor Clausewitz' werken op het gebied van Kleine oorlogen dwingen historici er haast toe om de Pruisische officier nóg een keer onder de loep te nemen.

Om dat adequaat te doen, heb ik de volgende hoofdvraag opgesteld: in hoeverre is het werk van Clausewitz relevant voor de analyse van hedendaagse Kleine oorlogen? Omdat ik denk dat het onderzoek een praktische toepassing nodig heeft van Clausewitz, heb ik gekozen deze vraag te toetsen aan de hand van een casestudie. In dit onderzoek wil ik daarom de Iraakse Opstand (2003-2005) analyseren.

Deze opstand ontstond nadat de internationale coalitie, onder leiding van de Amerikanen, de Iraakse president Saddam Hoessein had verdreven en het land praktisch bezetten. De opstand was er deels op gericht om de multinationale troepenmacht, zoals de coalitie officieel heette, te verdrijven. In de chaos van het conflict vochten er tientallen grote en kleinere groepen voor hun eigen belangen en doelen. Om enigszins orde te scheppen in deze wirwar van groeperingen heb ik besloten te focussen op de groep die de drijvende kracht was achter de opstand, namelijk de Iraakse soennieten.

Deze groep is altijd een minderheid geweest in Irak. Desondanks waren ze, dankzij het repressieve regime van de soennitische Hoessein en zijn Ba'ath Partij, de onbetwiste dominante groep in het land. Na de invasie in 2003 waren ze bang om deze positie kwijt te raken. In hun ogen werkten de Amerikanen namelijk samen met de sjiieten en de Koerden, de groepen die de soennieten jarenlang hadden onderdrukt.

De gebruikelijke periodisering van de Iraakse Opstand begint in mei 2003 en eindigt in december 2011, op het moment dat de Amerikaanse troepen het land verlieten. Echter, vanaf de verkiezingen, die plaatsvonden in januari 2005, nam het geweld in Irak sektarische vormen aan en was er wellicht zelfs sprake van een

burgeroorlog tussen de soennitische en sjiitische groepen. Hierbij werd het conflict vooral gekaapt door soennitisch-extremistische groeperingen waaronder Al Qaeda.²⁰ Echter, in de periode 2003-2005 was het geweld gericht tegen de Amerikanen en de multinationale troepenmacht. Voor de toepassing van Clausewitz' concepten is deze staat van bezetting geschikter.

De nadruk zal daarom liggen op de meer gematigde soennieten, die meer nationalistische motivaties hadden; de Iraakse Arabische soennieten. Echter, deze groep is ook zeer divers en streed voor verschillende lokale doelen. Door een deel van de Iraakse Opstand als het ware te isoleren ben ik me ervan bewust dat het onderzoek hoe dan ook een incomplete analyse van het conflict zal bieden. Het voornaamste doel van deze scriptie is echter niet om een diepgaande analyse te geven van de Iraakse Opstand, maar om te toetsen of Clausewitz kan bijdragen aan het begrijpen van conflicten van deze soort. De Iraakse Opstand is namelijk onmiskenbaar een (recente) Kleine oorlog en daarom een geschikte casestudie om het doel van dit onderzoek te bereiken. Bovendien is deze rigoureuze afbakening noodzakelijk omwille van de woordenlimiet.

Ten slotte wil ik graag nog drie opmerkingen maken met betrekking tot de verantwoording van enkele praktische/methodologische keuzes.

Ten eerste heb ik in deze scriptie geen gebruik gemaakt van het Duitstalige *Vom Kriege*, maar van de Engelse vertaling van Michael Howard en Peter Paret, uit 1984. Dat komt voornamelijk door het feit dat ik geen geoefend Duits lezende ben en het daarom heel veel tijd kost om enkele honderden pagina's in het Duits te lezen. De vertaling van Howard en Paret wordt gezien als de meest accurate Engelse vertaling in het onderzoeksveld en wordt het vaakst geciteerd in wetenschappelijke artikelen en boeken over Clausewitz. Ik heb deze vertaling omgezet in het Nederlands omdat het in mijn ogen potsierlijk is om de Pruisische Clausewitz Engelse woorden in de mond te leggen.

²⁰ Bruce R. Pirnie en Edward O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003-2006): RAND Counterinsurgency Study--Volume 2* (Santa Monica: RAND Corporation 2008) 16.

Ten tweede zie ik het analytische raamwerk in dit onderzoek als een onderdeel dat op zichzelf staat. Het is zowel een model waarmee ik het onderzoek zal uitvoeren, als een doel van deze scriptie. Daarom heb ik besloten dit raamwerk en de bijbehorende concepten niet te bespreken in de inleiding, maar in het eerste hoofdstuk.

En tenslotte schreef officier Clausewitz naast *Vom Kriege* talloze artikelen, lezingen en brieven over Kleine oorlogen. Voor niet-Duits lezende historici bestond er lange tijd een taalbarrière om onderzoek te doen. Recentelijk, in 2015, zijn een aantal van Clausewitz' werken naar het Engels vertaald door historici Chistopher Daase en James W. Davis.²¹ Deze vertalingen zullen de basis vormen voor het analytische raamwerk. Dit is echter niet zonder problemen. Volgens Sibylle Scheipers schiet het boek op drie punten tekort. Zo is er volgens haar te weinig aandacht voor de connectie tussen *Vom Kriege* en de vertaalde werken, hebben Daase en Davis belangrijke voetnoten uit de Duitstalige transcripties van Werner Hahlweg weggelaten en hebben de twee sommige concepten onzorgvuldig vertaald.²² Door de vertalingen van Daase en Davis naast de originele transcripties van Hahlweg te leggen, hoop ik de laatste twee problemen zo veel mogelijk te ondervangen. Bij citaten heb ik daarom ook Hahlwegs versie als uitgangspunt gebruikt.

²¹ Carl von Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, reds. Chistopher Daase en James W. Davis (Oxford: Oxford University Press 2015).

²² Sibylle Scheipers, 'Clausewitz on Small War', *Small War & Insurgencies* 27 (2016) 2, 345-349.

HOOFDSTUK 1: CLAUSEWITZ EN KLEINE OORLOGEN

Christopher Daase en James W. Davis hebben hun boek *Clausewitz on Small War* onderverdeeld in vier hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk bevat de geschreven teksten van een aantal hoorcolleges over Kleine oorlogen, die Clausewitz in 1810 en 1811 gaf aan de Pruisische militaire academie in Berlijn. Het tweede hoofdstuk betreft het zogenaamde *Bekennnissdenkschrift* (letterlijk vertaald 'belijdenisgeschrift', maar het gaat hier om een memorandum of verklaring) dat Clausewitz in 1812 schreef. Hierin riep hij op tot een volksopstand tegen de Franse militaire aanwezigheid in Pruisen en werkte er een militaire strategie in uit. Het derde hoofdstuk bevat Clausewitz' analyse van de organisatorische vorm van de *Landwehr*, een geïmproviseerde volksmilitie. Het laatste hoofdstuk betreft een nieuwe vertaling van een hoofdstuk uit *Vom Kriege*, getiteld *Volksbewaffnung*.²³

Uit deze hoofdstukken heb ik de volgende drie punten uitgelicht die ik nader heb bestudeerd en zodoende het analytisch raamwerk vormen. Ten eerste de definitie van Kleine oorlog, ten tweede de betekenis van 'Kleine eenheden' en ten slotte de doelwitten en andere kenmerken van die eenheden.

Clausewitz laat zich over deze punten (negen van de tien keer) expliciet uit, waardoor het raamwerk niet bestaat uit giswerk of vage aannames over zijn intenties. Verder zijn deze drie punten relevant voor een analyse van een Kleine oorlog en gaan ze niet té veel in op de precieze handelingen, die voerders van Kleine oorlogen moeten verrichten. Hierdoor is het raamwerk toepasbaar op verschillende contexten.

DEFINITIE VAN KLEINE OORLOG

Carl von Clausewitz was in 1810, toen hij werd aangesteld als docent aan de militaire academie in Berlijn, dertig jaar en net gepromoveerd tot de rang van majoor. Zijn relatief succesvolle militaire carrière kwam niet geheel als een verrassing; Clausewitz

²³ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 3.

nam dienst in het leger op twaalfjarige leeftijd, in 1792. Zijn jonge leeftijd in combinatie met het uitbreken van de Coalitieoorlogen tegen Frankrijk zorgden ervoor dat Clausewitz snel en veel ervaring op deed. In 1810 werd hij in staat gesteld deze ervaring te delen met jonge officieren. Clausewitz' studieonderwerp waren Kleine oorlogen en operaties van de generale staf (die hier verder niet aan bod komen).

In de achttiende eeuw werd Kleine oorlogsvoering gezien als een (speciale) tactiek; een belangrijk 'gereedschap' voor commandanten. Deze tactieken en de eenheden die ze uitvoerden, hadden namelijk allerlei voordelen en karakteristieken die konden worden gebruikt voor doeleinden welke reguliere tactieken en eenheden niet hadden. Hierover zal ik verder uitweiden in de volgende paragrafen.

Clausewitz' militaire ervaring in het Pruisische leger vormde de basis voor zijn colleges. Omdat Kleine oorlogen het onderwerp waren waarover hij de nieuwe officieren moest doceren, bestond zijn eerste college uit het definiëren van het studieonderwerp: 'Men verstaat onder Kleine oorlog het gebruik van kleine eenheden in het veld.'²⁴ Deze 'kleine' eenheden bestonden volgens Clausewitz uit twintig tot vierhonderd soldaten. Om onderscheid aan te brengen tussen deze eenheden en eenheden van reguliere legers, die ook deze omvang konden hebben, stelde Clausewitz dat ze géén deel mochten uitmaken van 'grotere gevechten'.²⁵ Clausewitz gaf toe dat deze definitie nogal 'mechanisch en niet-filosofisch'²⁶ klonk. Echter, de grootte van de eenheden was bepalend voor de manier waarop zij opereerden. Dit zal later nog aan bod komen.

Net als zijn achttiende-eeuwse voorgangers zag Clausewitz Kleine oorlog als een onderdeel van het tactische element van de Oorlogskunst, die zowel strategie als tactiek omhelsde. Hierbij maakte Clausewitz geen onderscheid tussen reguliere militaire confrontaties, want deze waren ook van tactische aard. Dit volgde uit zijn definities van strategie en tactiek. Strategie had in Clausewitz' ogen betrekking op het doel dat de oorlog diende. Dit doel kon offensief of defensief zijn. Een offensief doel

²⁴ Carl von Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, red. Werner Hahlweg (Göttingen 1966) 231.

²⁵ Clausewitz, *Briefe – Aufsätze – Studien – Briefe*, 231.

²⁶ *Ibidem*, 231.

was er simpelweg op uit landen te veroveren, terwijl een defensief doel de intentie had het eigen land te verdedigen tegen buitenlandse legers. De oorlog die gevoerd werd, bestond volgens Clausewitz uit het geheel van militaire confrontaties. Deze confrontaties dienden dan ook het doel van de strategie, maar konden offensief van aard zijn, terwijl de strategie defensief was en andersom.²⁷ De strategie dwong de confrontaties in een specifieke vorm, of, in Clausewitz' woorden, bepaalde 'voor ieder gevecht het doelwit en de tijd, de plaats en de troepensterkte.'²⁸ Echter, alle andere elementen, die van een gevecht daadwerkelijk een gevecht maakten, waren onderdeel van de tactiek. De militaire doelen om de slag te winnen en de precieze troepenbewegingen om de vijand te kunnen verslaan, waren de verantwoordelijkheid van de generaals.²⁹

Omdat de Pruisische officier op deze manier onderscheid tussen strategie en tactiek maakte, beredeneerde hij logischerwijs dat Kleine oorlog onder tactiek moest vallen. Het betrof immers de inzet van troepen in een gevecht, als onderdeel van een oorlog. Hierbij waren de strategische doelen bepalend voor de plaats en tijd van het gevecht, en de grootte van de eenheid die het gevecht voerde.³⁰ In dit opzicht was de inzet van zogenaamde 'Kleine' eenheden niet anders dan die van reguliere eenheden, die eveneens werden gestuurd door de strategische doelen van een oorlog. Desondanks beschouwde Clausewitz de tactisch-operationele handelingen en doelen van Kleine eenheden als fundamenteel anders dan die van reguliere eenheden.

DE BETEKENIS VAN 'KLEINE' EENHEDEN

Wat waren deze doelen dan? En op welke manier konden ze worden bereikt, volgens Clausewitz? Misschien komt het de helderheid van het betoog ten goede, om eerst vast te stellen wie er in Kleine oorlogen vochten.

In de achttiende-eeuwse context bestonden de eenheden vaak uit partizanen. Anders dan latere betekenissen van dit woord, betroffen het in de achttiende eeuw

²⁷ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 209-216.

²⁸ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 236.

²⁹ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 22.

³⁰ *Ibidem*, 22-23.

vaak huurlingen die zonder ideologische of religieuze motivatie deelnamen aan oorlogen. Ze werden ingehuurd en ingezet door generaals van staande legers.³¹

Ook Clausewitz had (in eerste instantie) een voorkeur voor partizanen om Kleine oorlogen mee te voeren. Zo citeerde hij enkele verslagen en analyses van Kleine oorlogen als aanbevelingen voor zijn studenten, die onder andere werden geschreven door de Pruisische luitenant-kolonel Andreas Emmerich.³² Deze vocht als partizaan in de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog, aan de Engelse zijde. In zijn hoorcolleges bestonden de eenheden altijd uit infanterie, cavalerie of een combinatie van beide. De infanteristen waren meestal scherpschutters. De cavaleristen waren eveneens lichtbepende soldaten, die huzaren werden genoemd.³³ Terwijl de partizanen op tactisch-operationeel niveau een asymmetrische oorlog voerden, was er sprake van een symmetrische oorlogsvoering op strategisch niveau.

De grootte van de eenheden, besproken in de vorige paragraaf, in combinatie met de wendbaarheid van de lichte infanterie of cavalerie, zorgde voor de specifieke eigenschappen van de eenheden. Clausewitz destilleerde uit zijn ervaring enkele karakteristieken die kenmerkend waren voor de Kleine eenheden. In de eerste plaats waren de eenheden bijna overal in staat zichzelf te onderhouden. Hierdoor waren ze onafhankelijk van toevoerlijnen met de rest van het leger en dus zelfvoorzienend. In de tweede plaats waren de eenheden in staat om gemakkelijk op te gaan in de omgeving, en hun aanwezigheid zodoende te verbergen. Ten derde hadden ze door hun omvang niet de mogelijkheid om zich listig en geslepen op te stellen. Wel behielden ze de mogelijkheid om een gunstige positie te kiezen en konden ze bovendien tijdens het gevecht gemakkelijk manoeuvreren. Dit kon ook worden ingezet tijdens de terugtocht, waarbij Kleine eenheden zich konden terugtrekken over moeilijke begaanbare routes. Ten slotte waren Kleine eenheden in staat naast

³¹ Beatrice Heuser, 'Small Wars in the Age of Clausewitz: The Watershed Between Partisan War and People's War, *The Journal of Strategic Studies* 33 (2010) 1, 139-162, aldaar 141-149.

³² Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 167.

³³ *Ibidem*, 23-24.

offensieve en defensieve doelen, ook observationele doelen te vervullen. Hierdoor was hun inzet vaak ondersteunend van aard.³⁴

Volgens historica Beatrice Heuser bevond Clausewitz zich op een interessant moment in de geschiedenis van Kleine oorlogen.³⁵ De bovenstaande definiëring van de Kleine eenheden, die bestonden uit een soort *special forces* die partizanen werden genoemd, onderging tijdens zijn leven namelijk een grote verandering. Deze verandering voltrok zich ook in het werk van Clausewitz, zo blijkt uit zijn *Bekennnissdenkschrift*. Dit stuk had de vorm van een betoog en werd geschreven in februari 1812.

Eerst een beetje context. Tijdens de Vierde Coalitieoorlog (1806-1807) had Pruisen grote militaire nederlagen geleden en was het aanzienlijke gebieden verloren. Verder had Frankrijk grote gebieden van Pruisen onder militaire controle. Grotendeels was dit het gevolg geweest van het feit dat Pruisen, zonder haar bondgenoten in te lichten, de oorlog verklaarde aan Frankrijk en zodoende alleen tegen Napoleon streed. In de daaropvolgende Vijfde Coalitieoorlog (1809) speelde het land in militair opzicht geen rol van betekenis meer. Toen in het begin van 1812 onderhandelingen plaatsvonden over het verder afstaan van Pruisische militaire soevereiniteit aan Frankrijk, schreef Clausewitz zijn betoog, die de vorm had van een smeekbede. In de ogen van Clausewitz leidde de regering de Pruisische staat met een dergelijk verdrag 'in de armen van Frankrijk'.³⁶ Clausewitz beschouwde zijn vaderland als 'verdorven' en legde de schuld hiervoor bij de adellijke kringen, het hof en met name de staatsambtenaren en hun gebrek aan plichtsgevoel.³⁷ Clausewitz gebruikte tegelijkertijd grote woorden zoals verlossing, eer en nationale strijd, waarmee hij de nationalistische en patriottistische gevoelens van de lezer aansprak.

Zodoende bestond zijn boodschap niet alleen uit het aanwijzen van de schuldigen en het benoemen van de misère die het land in haar greep hield. Hij bood ook een oplossing voor de situatie. Clausewitz riep namelijk op tot een groot Pruisisch

³⁴ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 21-22.

³⁵ Beatrice Heuser, 'Small Wars in the Age of Clausewitz'.

³⁶ Clausewitz, *Schriften - Aufsätze - Studien - Briefe*, 685.

³⁷ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 171.

verzet en zag daarbij een belangrijke rol weggelegd voor het volk. Er waren in zijn ogen niet alleen hervormingen nodig in het Pruisische leger, die al na de Vierde Coalitieoorlog waren doorgevoerd; om het land te bevrijden van de 'buitenlandse tirannie'³⁸ moest er ook gebruik worden gemaakt van het Pruisische volk. Daarom zette hij in zijn derde bekentenis zijn idee uiteen van een volksmilitie, die hij de *Landwehr* noemde. De militie moest bestaan uit alle valide mannen van achttien tot en met zestig jaar, die niet in het reguliere leger dienden. Hun uitrusting zou er volgens Clausewitz als volgt uit moeten zien: 'een musket, wanneer die niet beschikbaar is een piek of zeis, een knapzak met voedsel voor enkele dagen en wat munitie, een hoed met een strokrans die beschermt tegen klappen [...]'.³⁹ Dit beeld baseerde hij met name op de strijders in de Vendée, die van 1793 tot 1796 hadden gevochten tegen de nieuwe Franse Republiek.⁴⁰

De *Landwehr* bestond zodoende, net als de partizaneneenheden, uit lichtbepapende troepen die op tactisch-operationeel niveau vaak een asymmetrische oorlog voerden, tegen een op papier veel sterkere vijand. Ook was de *Landwehr* onderschikt aan de strategie van de Pruisische krijgsmacht in het algemeen en vocht dus een tactische Kleine oorlog. Echter, anders dan de huurlingen, die vochten voor geld, moesten de soldaten van de *Landwehr* gedreven worden door hun patriottisme en de noodzaak om hun vaderland te verdedigen.

DOELWITTEN EN VERDERE KENMERKEN VAN KLEINE EENHEDEN

Clausewitz' idee van de *Landwehr* had een duidelijk doel; de 'actieve verdediging' van Pruisen. In dit begrip vatte hij de defensieve strategie en de actieve of offensieve tactiek samen. Het doel hiervan was om de Fransen te confronteren met de 'situatie van de zwaarste verdediging', waardoor de tegenstander 'dagelijks kracht zou verliezen in zijn meest ongelukkigste oorlog ooit', in een uitputtingsoorlog.⁴¹

³⁸ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 684-685.

³⁹ *Ibidem*, 721.

⁴⁰ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 196.

⁴¹ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 731.

Voor deze offensieve tactiek formuleerde Clausewitz een aantal doelen en legde hij uit hoe deze moesten worden bereikt. Naast het feit dat de partizaanpartijen werden ingeruild voor volksmilities, veranderden ook de doelen van de eenheden. Zo lag de nadruk in Clausewitz' *Bekentnissdenkschrift* op het aanvallen van de vijand en besprak hij in zijn hoorcolleges zowel deze aanvallen als de observationele taken.

In de context van de partizaanpartijen waren de Kleine eenheden onderdeel van het leger en vormden zij de *avant-garde* van legerdivisies. De eenheden vormden een linie van voorposten tussen deze divisies en de vijand. Dit waren kleine defensieve posities waaruit de Kleine eenheden hun patrouilles konden uitvoeren om zodoende inlichtingen in te winnen over de locatie en intenties van de vijand. Doordat ze tegelijkertijd een defensief karakter hadden, vertraagden ze een eventuele opmars van de vijand naar het eigen legerkamp door hem te bestoken. Het was volgens Clausewitz essentieel dat de posities goed verborgen moesten zijn, en daarvoor gebruik maakten van de omgeving.⁴² Hierdoor zou de vijand worden gedwongen om zich 'voorzichtig voort te bewegen'⁴³, omdat die niet wist waar zijn belagers vandaan kwamen. Ook patrouilles die de Kleine eenheden uitvoerden, moesten in verborgenheid gebeuren. Clausewitz sprak daarom zijn voorkeur uit om zo min mogelijk gebruik te maken van begaanbare wegen.⁴⁴ Hij wilde er hiermee voor zorgen dat het initiatief altijd aan de kant van de Kleine eenheden bleef. Zij waren immers vaak kleiner dan de doelen waarover ze inlichtingen wilden verkrijgen. Door zich onzichtbaar voort te bewegen, konden ze tevens zelf bepalen wanneer ze eventuele offensieve acties zouden uitvoeren met een zeker verrassingselement.

Aan deze acties stelde Clausewitz enkele eisen. Voor hem was een numerieke meerderheid in alle gevallen de belangrijkste eis. De Kleine eenheden mochten alleen aanvallen wanneer ze de vijand konden overweldigen. Volgens Clausewitz konden ze dit het best doen wanneer de vijand nog niet was gearriveerd in zijn kamp, waar hij dekking kon zoeken. Bovendien moest de aanval snel en gericht worden uitgevoerd,

⁴² Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 41-44.

⁴³ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 270.

⁴⁴ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 98.

en het liefst in het midden van de nacht.⁴⁵ Ook hinderlagen vormden voor Clausewitz één van de mogelijkheden. Deze vorm was geschikt om vijandelijke detachementen, die bezig waren een positie in te nemen of een patrouille uit te voeren, volledig te vernietigen. De omgeving en verborgenheid speelde hierin een nóg grotere rol dan bij de andere acties, omdat het verrassingseffect de kern vormde van een succesvolle hinderlaag.⁴⁶

Volgens Clausewitz waren dit soort offensieve acties voor de volksmilities belangrijker dan voor de partizaneneenheden. Het was voor de Franse bezetters namelijk essentieel om talloze posten te handhaven om 'een vijandelijk gezind en in opstand verkerend land'⁴⁷ te behouden. De *Landwehr* was perfect geschikt om aanvallen uit te voeren op deze posten.⁴⁸ Deze militie had daarom volgens Clausewitz het doel kleine vijandelijke eenheden en posten te overweldigen, en berichtgeving en goederentransporten te verstoren. Deze acties moesten vooral worden uitgevoerd in provincies waar de Fransen geen volledige legers hadden gestationeerd. Wederom ging het Clausewitz om een numerieke meerderheid en het feit dat de acties in de nacht plaatsvonden, of in ieder geval een groot verrassingseffect hadden.⁴⁹

Clausewitz erkende in de eerste plaats dus dat de kracht van de Kleine eenheden voortkwam uit hun omvang. Hierdoor konden ze zich gemakkelijk verbergen en bewegen door lastig begaanbare omgevingen. Dit zorgde ervoor dat ze, ondanks hun kleine omvang, in offensief opzicht ook zeer bruikbaar waren tegen vijanden die op strategisch niveau veel sterker waren.

Naast omvang benadrukte Clausewitz in zijn hoorcolleges dat virtuositeit een tweede kenmerk was van een Kleine eenheid. Partizaneneenheden moesten boven alles kunnen vertrouwen op hun vaardigheid en moed. Dit kwam voort uit een grote angst voor gevaar, die veel groter was bij eenheden die vochten in conventionele oorlogen. Zij vochten namelijk in linie en bewogen zich als één man over het slagveld.

⁴⁵ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 129-139.

⁴⁶ *Ibidem*, 140-143.

⁴⁷ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 395.

⁴⁸ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 131.

⁴⁹ *Ibidem*, 196-201.

De individuele huzaar of scherpschutter moest volgens Clausewitz daarentegen initiatief nemen, en vertrouwen hebben in zichzelf. Ervaring en routine waren hiervoor zeer belangrijk, omdat hij daardoor kalmte kon bewaren onder zware omstandigheden waarmee hij te maken kreeg.⁵⁰ Door het gevaar te (h)erkennen dat hij als individu liep, was hij terughoudender en koos hij het juiste moment om deel te nemen aan het gevecht. Clausewitz: 'De grootste durf moet naar de omstandigheden worden afgewisseld met voorzichtigheid, en ieder individu moet daar bekwaam in zijn.'⁵¹ Wanneer een huzaar of scherpschutter deelnam aan het gevecht, moest hij dat doen met de grootst mogelijke inzet en moed.⁵²

In het geval van de *Landwehr* werd de rol van virtuositeit grotendeels overgenomen door de inzet en moed die voortkwamen uit het feit dat de milities vochten voor hun vaderland. Dat stelde ze in staat een asymmetrische oorlog te voeren, en te winnen, doordat ze een langer uithoudingsvermogen hadden dan het vijandelijke leger.⁵³

Zoals eerder gezegd, beseft Clausewitz dat de *Landwehr* een nuttig middel kon zijn om de Franse bezetters te verdrijven. Dat bleek bovenal tijdens de Slag bij Leipzig (oktober 1813), waarin de *Landwehr* een belangrijke rol had gespeeld bij de overwinning op Napoleons *Grande Armée*.⁵⁴ Echter, enkele jaren later, in december 1819, blikte Clausewitz terug op de periode dat de volksmilitie actief was geweest. Tegenover het grote voordeel dat het bood in de actieve verdediging van Pruisen, vergrootte het ook potentiële revolutionaire gevaren. In een brief naar August Neidhardt von Gneisenau, een Pruisische officier en militair hervormer, woog Clausewitz deze twee aspecten van de *Landwehr* tegen elkaar af. Zijn conclusie was weliswaar in het voordeel van de volksmilitie, maar Clausewitz erkende het grote gevaar dat schuilde in het bewapenen van het volk. Het volk was volgens hem immers nooit tevreden te stellen en kon altijd in opstand komen.⁵⁵ Al met al was Clausewitz

⁵⁰ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 23.

⁵¹ Clausewitz, *Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, 238.

⁵² Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 24.

⁵³ *Ibidem*, 196.

⁵⁴ *Ibidem*, 218.

⁵⁵ Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 217-220.

ervan overtuigd dat de *Landwehr* iets had bereikt dat zonder haar niet mogelijk was geweest. Toch voorzag hij in zijn analyse de mogelijkheid dat een volksmilitie op zichzelf een oorlog zou kunnen voeren. Het was dan niet langer een onderdeel van de tactiek, maar was in staat om een eigen strategisch doel na te streven. De volksmilitie was nu niet langer een ondergeschikt onderdeel van de staat.

Clausewitz heeft over Kleine oorlogen veel en uitgebreid geschreven. Niet alles wat hij schreef was baanbrekend. Toch speelde hij een grote rol op dit gebied, omdat hij gebeurtenissen en zijn eigen ervaringen analyseerde en theoretiseerde. Het onderscheid dat hij maakte tussen tactiek en strategie, de definiëring van Kleine oorlogen en eenheden, en het verbinden van een nationaal karakter aan deze manier van oorlogsvoering waren de belangrijkste bijdragen uit zijn eerdere werken.

HOOFDSTUK 2: DE KLEINE OORLOG IN

IRAK

Slechts enkele weken nadat de Amerikaanse president George W. Bush op 1 mei 2003 had verklaard dat de Irakoorlog was afgelopen, begon er een nieuw conflict in Irak; de Iraakse Opstand.⁵⁶ Om de relevantie van Clausewitz te onderzoeken aan de hand van dit conflict, luidt de centrale vraag in de analyse als volgt: was deze gewapende opstand een Kleine oorlog naar de maatstaven/criteria van Carl von Clausewitz? Om deze vraag te kunnen beantwoorden, zal ik eerst de context schetsen waarin de opstand ontstond. Hierdoor zal in eerste instantie blijken of de Iraakse Opstand, in de periode 2003-2005, een Clausewitziaanse Kleine oorlog was. Daarna zal ik de concepten en begrippen uit het vorige hoofdstuk toepassen op de realiteit van het Irak van na de invasie van 2003.

Die invasie was een groot succes geweest voor het coalitieleger, onder leiding van de Amerikanen. Samen met de Britten, Australiërs en Polen versloegen ze binnen drie weken het Iraakse leger. Het directe gevolg was de omverwerping van het regime van president Saddam Hoessein, dat verantwoordelijk werd gehouden voor het ontwikkelen van massavernietigingswapens, het op grote schaal schenden van mensenrechten en het onderbrengen van terroristische organisaties in het land.⁵⁷

In de nasleep van de invasie installeerden de Verenigde Staten met behulp van het Verenigd Koninkrijk op 12 mei 2003 een tijdelijke regering; de *Coalition Provisional Authority* (CPA) genaamd. De CPA moest de basis leggen voor een vrij en welvarend Irak en de wederopbouw faciliteren. Hiervoor had het een groot mandaat gekregen van zowel de Amerikaanse regering, als van de Veiligheidsraad van de Verenigde

⁵⁶ CBSNews, 'Text of Bush Speech' (1 mei 2003) <https://www.cbsnews.com/news/text-of-bush-speech-01-05-2003/> (geraadpleegd 7 januari 2020).

⁵⁷ Bruce R. Pirnie en Edward O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003-2006): RAND Counterinsurgency Study, Volume 2* (Santa Monica: RAND Corporation 2008) 5-6; Daniel Lieberfeld, 'Theories of Conflict and the Iraq War', *International Journal of Peace Studies* 10 (2005) 2, 1-21.

Naties.⁵⁸ Irak werd zodoende, in de context van het internationaal recht, 'legaal' bezet. Echter, de belangrijkste taak van de CPA was de overdracht van de macht aan een democratisch gekozen Iraakse regering. Het VN-mandaat was toegekend tot juni 2004. In slechts één jaar moest de coalitie en de CPA Irak voorbereiden op de machtsoverdracht. Dat zou een zeer complexe taak worden, gezien de verhoudingen tussen de verschillende bevolkingsgroepen in Irak.

Al eeuwenlang hadden de Arabische soennieten de politieke macht stevig in handen, hoewel ze slechts twintig procent van de bevolking vormden. Na de Golfoorlog (1990-1991) had Hoessein zijn seculiere Ba'ath Partij omgevormd tot een partij met een fundamentalistische soennitische stroming als basis; het salafisme. Tegelijkertijd bouwde Hoessein een sterk stammennetwerk op, waarbij hij soennitische stammen meer macht gaf op lokaal niveau. Ook bewapende hij deze stammen om interne onrust in het geval van een nieuwe invasie te handhaven. Uiteindelijk zette hij de politieke overheersing in om met name de sjiitische meerderheid in het land te onderdrukken.⁵⁹

Kort na de installatie van de CPA werd het de soennieten duidelijk dat deze dominantie in gevaar was. Hoesseins regime was gevallen, maar de CPA was vastberaden het land te ontdoen van de gehele politieke en culturele structuur waarop dat regime was gebouwd. Door middel van twee decreten, die werden uitgevaardigd op 16 en 23 mei 2003, startte de CPA met de 'de-Ba'athificatie' en ontbond ze het leger en alle paramilitaire organisaties.⁶⁰ De de-Ba'athificatie had tot gevolg dat hoge ambtenaren, officieren en hoogleraren werden ontzet uit hun functies en vermoedelijkte zo de wederopbouw. De ontbinding van het leger zorgde er bovendien voor dat een

⁵⁸ L. Elaine Halchin, 'The Coalition Provisional Authority (CPA): Origin, Characteristics, and Institutional Authorities', *Congressional Research Service* (Washington D.C. 2005) 6-7; United Nations Security Council Resolution 1483, S/RES/1483 (22 mei 2003).

⁵⁹ Joel D. Rayburn en Frank K. Sobchak (eds.), *The U.S. Army in the Iraq War, Volume 1: Invasion - Insurgency - Civil War, 2003-2006* (Carlisle: U.S. Army War College Press 2019) 12, 45 en 169-170.

⁶⁰ Coalition Provisional Authority, *Coalition Provisional Authority Order Number 1, De-Ba'athification of Iraqi Society*, 16 mei 2003; Ibidem, *Coalition Provisional Authority Order Number 2, Dissolution of Entities*, 23 mei 2003. Via: <https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/#> (geraadpleegd 12 januari 2020).

groot deel van de Iraakse bevolking werkloos raakte, wat resulteerde in sociale onrust en protesten.⁶¹

Het wantrouwen onder de bevolking tegen de CPA was groot, met name onder het soennitische deel, dat zijn macht op lokaal politiek en cultureel gebied vreesde te verliezen. De soennieten verloren definitief het vertrouwen in de CPA toen duidelijk werd dat de sjiieten de meerderheid van de vertegenwoordigers in de beoogde interim-regering zouden krijgen, die zou aantreden in juni 2004. De machthebbers van Irak onder Hoessein zagen geen andere mogelijkheid dan de wapens op te pakken en de CPA met geweld te verdrijven.⁶² Na de machtsoverdracht vonden er nog steeds aanvallen plaats die gericht waren op de multinationale troepenmacht, maar werden vooral sjiieten en Iraakse 'collaborateurs' het doelwit van sektarisch geweld.⁶³

Alhoewel de analyse van Iraakse Arabische soennieten hier centraal staat, is het lastig gebleken een duidelijk onderscheid te maken tussen deze gematigde groep en de extremistische, vaak buitenlandse, soennieten. In de analyse heb ik geprobeerd de nadruk te leggen op de gematigde groep.

TACTIEK EN STRATEGIE

Zoals ik in de inleiding heb aangegeven, was de Iraakse Opstand onmiskenbaar een Kleine oorlog. Maar deze aanname kwam vooral voort uit de algemene definitie van deze vorm van oorlogsvoering, die gebaseerd is op de asymmetrie van een conflict. Clausewitz hield er daarentegen wat andere voorwaarden op na. Naast de grootte van de eenheden beschouwde de Pruisische officier Kleine oorlogen vooral als een onderdeel van tactiek in plaats van een strategie.

In het geval van de Iraakse Opstand lag dat iets anders. Hoewel de soennitische opstandelingen geen centrale aansturing hadden en vaak voor de lokale ambities van hun eigen stam vochten, werd het voornaamste doel door alle opstandelingen gedeeld.

⁶¹ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 140-142.

⁶² *Ibidem*, 170-171.

⁶³ Michael Eisenstadt en Jeffrey White, 'Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency', *The Washington Institute for Near East Policy: Policy Focus* 15 (2005) 21.

Er moest volgens hen een einde komen aan de buitenlandse bezetting door de CPA.⁶⁴ In de woorden van Clausewitz was deze strategie aan te duiden als een defensieve strategie. De Iraakse Opstand vertoonde daarmee een grote overeenkomst met de Pruisische situatie naar aanleiding waarvan Clausewitz het *Bekentnissdenkschrift* schreef. De verdrijving van de Fransen uit Pruisen was namelijk ook een defensief doel; namelijk de veiligstelling of bevrijding van de eigen gebieden.

Er is echter ook een verschil tussen de beschreven theorie van Clausewitz uit zijn hoorcolleges en het conflict in Irak. In Clausewitz' conceptuele benadering van strategie en tactiek was de strategie het doel van een oorlog, geformuleerd door de staat. Kleine oorlogen waren binnen die onderverdeling een tactiek, een middel tot het gestelde doel, die door generaals kon worden ingezet. Zo was het bijvoorbeeld in het geval van de *Landwehr*. De Pruisische staat kon deze oproepen om de operaties van de rest van het Pruisische leger te ondersteunen, om daarmee de verdrijving van de Fransen bereiken. Dat was anders in Irak. De defensieve strategie van de Iraakse Arabische soennieten was niet het gevolg van een besluit op het niveau van de staat. De staat bestond immers uit de bezetters; de CPA. Ze besloten daarentegen als bevolkingsgroep om in opstand te komen.

Op die manier was de Iraakse Opstand niet ondergeschikt aan de strategie van de staat. En anders dan de Kleine oorlogen in de ogen van Clausewitz, werd deze asymmetrische oorlog zowel op tactisch als strategisch niveau gevoerd. Op het eerste gezicht lijkt de indeling van Clausewitz dus niet toepasbaar op de Iraakse Opstand.

In zijn brief aan Gneisenau, waarin hij de voor- en nadelen van de *Landwehr* tegen elkaar afwoog, beschreef Clausewitz echter de onafhankelijkheid die een volksmilitie kon bereiken. Hij deed dit weliswaar impliciet, maar Clausewitz voorzag de mogelijkheid van een volksmilitie om zich tegen de staat te keren. Volgens hem lag in de bewapening van het volk altijd het gevaar dat het volk in opstand kon komen. Het volk was immers nooit tevreden, aldus Clausewitz.

Zo bleek ook het geval te zijn in Irak. Als gevolg van zowel de Iraakse cultuur als het beleid van Saddam Hoessein om loyale met name soennitische stammen te

⁶⁴ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 263.

bewapenen, hadden veel Irakezen toegang tot vuurwapens op het moment dat ze besloten in opstand te komen. Alhoewel de CPA het gevaar van deze wapens inzag, was het niet gelukt de bevolking vrijwillig haar wapens in te laten leveren en had de CPA niet de middelen om dit af te dwingen.⁶⁵ Waar Clausewitz het gevaar zag in het bewapenen van het volk, was de opstand in Irak voornamelijk het gevolg van het niet in staat zijn het volk te ontwapenen.

De soennitische Irakezen, die in eerste instantie vrij optimistisch waren geweest over de Amerikaanse aanwezigheid, grepen pas naar hun wapens toen duidelijk werd dat die aanwezigheid nadelig zou uitpakken. Tijdens de opstand stuitte Amerikaanse troepen dan ook op grote wapenvoorraden bestaande uit lichte wapens en verschillende soorten granaten.⁶⁶

KLEINE EENHEDEN IN IRAK

Maar wie waren de opstandelingen precies die deze wapens gebruikten om hun doel te bereiken?

De Arabische soennitische Irakezen waren een minderheid in Irak en 4,5 miljoen inwoners van Irak (twintig procent) waren onderdeel van deze etnisch-religieuze groep. Het gebied waarin de meeste soennieten woonden, werd de 'Soennitische Driehoek' genoemd, gelegen tussen Bagdad in het oosten, Tikrit in het noorden en Ramadi in het westen, in het midden van het land. Tussen de vijf- en twintigduizend soennieten nam actief deel aan militaire acties tegen de coalitie, maar het gehele netwerk van opstandelingen bestond waarschijnlijk uit bijna honderdduizend soennieten. Bovendien werd de opstand door de meerderheid van de soennieten gesteund.⁶⁷

De actieve strijders vertoonden de meeste overeenkomsten met de beschrijvingen die Clausewitz in zijn *Bekentnissdenkschrift* uiteenzette. Anders dan partizanen, die vchten voor geld, vchten de soennitische milities vanuit persoonlijke

⁶⁵ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 171.

⁶⁶ Ibidem, 202.

⁶⁷ Eisenstadt en White, 'Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency', 7-11.

en identiteitsgerelateerde motivaties. Zodoende hadden ze veel weg van de troepen van de *Landwehr*, die eveneens streden voor de bescherming van hun eigen belangen.

Het achterliggende doel van de opstand was de verdrijving van de multinationale troepenmacht en de CPA en het herstel van de dominante positie van de soennieten in Irak. Een deel van de soennitische militie wilde bovendien het regime van Hoessein herstellen.⁶⁸ Hoe dan ook werden de soennieten vooral gemotiveerd door identiteitsgerelateerde sentimenten. Het ging hierbij niet om een brede Iraakse nationale identiteit. Die had immers nooit bestaan in de Iraakse samenleving onder Hoessein. Hij had soennitische stammen sterk bevoordeeld en zo de onderlinge verschillen op politiek, economisch en cultureel gebied vergroot. De motivatie van de soennitische strijders kwam grotendeels voort uit het feit dat ze soennitisch waren. Zo streden ze allen voor het herstel van hun dominante positie.

Naast de motivatie vanuit de soennitische identiteit werden strijders ook gemotiveerd door hun persoonlijke grieven en tribale doelen. Veel van hen waren na de uitvaardiging van de eerste twee CPA-decreten hun baan kwijtgeraakt in het leger of het ambtenarenapparaat. Hierdoor waren ze werkloos geraakt en waren ze hun aanzien en status verloren. Ook op het niveau van de stammen had de bezetting grote gevolgen. Sommige soennitische stammen hadden onder Hoessein grote privileges gekregen. Zo was het voor bepaalde stammen legaal om goederen de grens over te smokkelen en hadden ze onder Hoesseins regime veel geld verdiend.⁶⁹

Zowel de tribale als persoonlijke redenen om ten strijde te trekken waren in essentie allemaal verbonden aan het op de soennitische identiteit gebaseerde nationalisme. Dit was voornamelijk te wijten aan de manier waarop Hoessein zijn regime had opgebouwd.

In zijn memorandum gebruikte Clausewitz het nationalistische sentiment om de noodzaak van de volksmobilisatie (op strategisch niveau) duidelijk te maken. Ook in Irak speelde dit sentiment een centrale rol in de mobilisatie van de soennieten.

⁶⁸ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 262.

⁶⁹ Amatzia Baram, 'Who Are the Insurgents? Sunni Arab Rebels in Iraq', *United States Institute of Peace: Special Report* 134 (2005) 2-8.

Tegelijkertijd benadrukte Clausewitz het belang van deze persoonlijke motivatie op het tactische niveau, tijdens gevechten en confrontaties.

DOELWITTEN VAN DE SOENNITISCHE MILITIES EN ANDERE KENMERKEN

Zoals eerder gezegd vochten de soennitische militieën in de Soennitische Driehoek. Hier vonden dan ook de meeste militaire confrontaties plaats tijdens de Iraakse Opstand.⁷⁰

De soennitische militieën vochten voornamelijk met de wapens waar ze gemakkelijk aan konden komen. Lichte geweren en kleine raketwerpers waren in grote hoeveelheden beschikbaar in Irak na de invasie en in de chaos die daar snel op volgde, vielen veel van deze wapens in handen van de opstandelingen. Ook geïmproviseerde bommen en mortieren werden vaak gebruikt om aanvallen uit te voeren.⁷¹

De beschreven partizaneneenheden én Pruisische militieën hadden eveneens lichte geweren. In tegenstelling tot deze negentiende-eeuwse eenheden, beschikten de Iraakse militieën dus ook over raketwerpers, mortieren en geïmproviseerde bembommen. In de tijd van Clausewitz bestonden deze uiteraard niet, maar het karakter van de wapens is in grote overeenstemming met het lichte karakter van de bewapening van kleine eenheden. Mortieren en raketwerpers waren namelijk mobiel en relatief lichte wapens waarmee soennitische militieën hun aanvallen konden uitvoeren. Bovendien benadrukte Clausewitz in zijn hoorcolleges de bruikbaarheid van dit soort artillerie tijdens aanvallen op kleine posities.⁷²

De aanvallen van de soennitische militieën hadden de vorm van zeer korte vuurgevechten, *drive-by's* en hinderlagen waarbij niet meer dan één cel, bestaande uit enkele opstandelingen, aan deelnam.⁷³ Ook gebruikten ze geïmproviseerde bembommen om konvoien om te laten rijden door onoverzichtelijker gebied die de coalitietroepen kwetsbaarder maakten voor dit soort aanvallen. Hoewel ze tegen een sterkere vijand vochten, waren ze dankzij deze tactieken in staat slachtoffers te

⁷⁰ Eisenstadt en White, 'Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency', 12.

⁷¹ Ibidem, 16.

⁷² Clausewitz, *Clausewitz on Small War*, 32.

⁷³ Ibidem, 28.

veroorzaken en zelf zo min mogelijk verliezen te lijden en het coalitieleger in een bloedig conflict mee te slepen. Bovendien vielen de opstandelingen vaak kwetsbare doelwitten aan, waarbij het risico op verliezen klein bleef.⁷⁴

Deze doelwitten bevonden zich vaak diep in soennitisch gebied en waren van een niet al te grote omvang. Hinderlagen werden uitgevoerd op konvoeien en patrouilles. Ook werden er aanvallen uitgevoerd op voorposten en *checkpoints* die de coalitie op strategische punten langs wegen had opgezet.⁷⁵ Voor de opstandelingen was de snelheid van hun operaties van groot belang. Ook steunden ze op de mogelijkheid om te kunnen verdwijnen in de massa's.⁷⁶

De overeenkomsten tussen de opstandelingen en Clausewitz' voorschriften is groot. Net als de partizanen waren de Iraakse soennieten licht bewapend en opereerden ze in kleine groepen. Hierdoor buiten ze hun belangrijkste eigenschappen optimaal uit. Door hun omvang en wendbaarheid waren ze in staat de sterke vijand te verrassen en snel te verdwijnen om verliezen te beperken. Waar de partizanen en de Pruisische *Landwehr* gebruik moesten maken van de omgeving, was daar in de uitgestrekte woestijn in de Driehoek weinig mogelijkheid toe. De opstandelingen ondervingen dit probleem door hun aanvallen vaak uit te voeren in verstedelijkt gebied, waardoor alsnog de mogelijkheid ontstond te verdwijnen en plotseling toe te slaan vanuit hun verborgen posities.

De *Landwehr* was eveneens bedoeld om kleine posten en konvoeien aan te vallen met numerieke meerderheden, in gebieden waar geen complete vijandelijke legers aanwezig waren. Ook de soennitische opstandelingen opereerden in gebieden waar het coalitieleger geen volledige grip op had en weinig steun genoot van de bevolking, zoals de Soennitische Driehoek. Als gevolg van de aanvallen op konvoeien verminderde deze grip op de regio, omdat bases niet op tijd konden worden bevoorrad. Hierdoor werd er een aanzienlijk deel van de al overbelaste troepenmacht ingezet om deze konvoeien te beschermen.⁷⁷

⁷⁴ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 177 en 209.

⁷⁵ Ibidem, 302; Eisenstadt en White, 'Assesing Iraq's Sunni Arab Insurgency', 28.

⁷⁶ Pirnie en O'Connel, *Counterinsurgency in Iraq*, 27-28.

⁷⁷ Ibidem, 291 en 302.

Clausewitz had in zijn hoorcolleges gesteld dat de virtuositeit van partizaneneenheden een belangrijk verschil was met reguliere eenheden. In het *Bekennnisdenkschrift* werd deze rol overgenomen door de moed die voortkwam uit de intrinsieke motivatie te strijden voor het nationale belang.

Alhoewel een significant deel van de actieve soennitische strijders ervaring had in de Irakese (para)militaire-organisaties, waren ze geen geoefende strijders van Kleine oorlogen, zoals de partizanen.⁷⁸ Toch hadden ze in hun dienstperiodes voldoende ervaring opgedaan om effectief te werk te gaan en zich in kleine groepen snel te ontwikkelen.⁷⁹

Tegelijkertijd waren de opstandelingen gemotiveerd door hun persoonlijke en tribale sentimenten en hun verlangen naar het herstel van hun hegemoniale positie in de maatschappij. Dit persoonlijke belang dat de strijders hadden in de uitkomst van het conflict zorgde ervoor dat ze een meedogenloze oorlog voerden tegen de coalitie, onder leiding van de Amerikanen. Ook hun uithoudingsvermogen, in de numerieke zin van het woord, was groot door deze motivatie. Alhoewel er slechts vijfduizend actieve strijders waren, konden de milities putten uit een grote groep potentiële strijders. Hierdoor waren eventuele geleden verliezen te overzien, omdat ze niets afdeden aan de slagkracht van de individuele cellen en de beweging als een geheel.⁸⁰

Al met al waren de Iraakse Arabische soennieten in staat weerstand te bieden tegen de superieure Westerse wapensystemen en technologieën. De Kleine oorlog die de opstandelingen voerden, had aan de kant van het coalitieleger grote verliezen tot gevolg. Onder de druk van de onvermoeibare soennieten en de afnemende steun voor de oorlog in de thuislanden werd de coalitie gedwongen zich terug te trekken uit Irak.

De toepasbaarheid van Clausewitz op het conflict zal ik evalueren in de conclusie.

⁷⁸ Rayburn en Sobchak, *The U.S. Army in the Iraq War*, 354; Pirnie en O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq*, 26.

⁷⁹ Eisenstadt en White, 'Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency', 11 en 22.

⁸⁰ Ibidem, 22.

CONCLUSIE

In dit eindwerkstuk heb ik een aantal van Carl von Clausewitz' eerdere werken bestudeerd, om zijn relevantie bij de bestudering van moderne conflicten te toetsen. De eerdere werken betroffen de colleges die hij in 1810 en 1811 gaf aan de Pruisische militaire academie in Berlijn, zijn *Bekanntnisdenschrift* en een brief aan August Neidhardt von Gneisenau. Hieruit bleek dat Clausewitz' in tegenstelling tot beweringen van sommige historici, waaronder Martin van Creveld en Mary Kaldor, een belangrijke denker was op het gebied van hedendaagse conflicten, en Kleine oorlogen in het bijzonder. Deze relevantie werd weliswaar al deels erkend door historici als Werner Hahlweg en Sibylle Scheipers, maar Clausewitz' denkbeelden over deze manier van oorlogsvoering waren voor deze scriptie nog niet toegepast op een praktische casus.

In de analyse van Clausewitz' werken heb ik veel aandacht besteed aan de transformatie die zijn ideeën doormaakten. Het verschil tussen de opvattingen in de colleges en zijn twee meer betogende stukken is groot, maar laten zien dat Clausewitz sterk werd beïnvloed door het moment waarop hij leefde. De Coalitieoorlogen tegen Frankrijk speelden hierin de belangrijkste rol, met name in zijn opvattingen over de *Landwehr*. Dit was tegelijkertijd ook de concrete uitwerking van zijn voornaamste denkbeelden, maar kon niet bestaan zonder de kijk die hij had op Kleine oorlogen die naar voren kwam in zijn colleges. Door de ontwikkeling mee te nemen in de analyse, hoopte ik de *Landwehr* van voldoende context te voorzien om deze duidelijk uit te leggen.

In het daaropvolgende hoofdstuk heb ik de concepten en begrippen van Clausewitz toegepast op de Iraakse Opstand. Hierbij was het niet het doel tot baanbrekende ontdekkingen te komen over dit conflict; er is immers al heel veel onderzoek naar gedaan. Door het analytische raamwerk, uiteengezet in het eerste hoofdstuk, toe te passen, hoopte ik antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag: in hoeverre is het werk van Clausewitz relevant voor de analyse van hedendaagse Kleine oorlogen?

In de analyse van het conflict in Irak (2003-2005) is gebleken dat Clausewitz in grote lijnen toe te passen is op een hedendaagse Kleine oorlog. Over Kleine oorlog, tactiek en strategie was Clausewitz helder; Kleine oorlog was onderdeel van de tactiek. Dit conceptuele indeling is niet toepasbaar op de Iraakse opstand, aangezien deze de vorm had van een defensieve, asymmetrische oorlog op strategisch niveau. Echter, Clausewitz sprak in een brief aan Gneisenau zijn angst uit voor een bewapend volk, dat altijd in opstand kon komen. Een logische gevolgtrekking van deze angst in de context van het onderscheid tussen strategie en tactiek, is dat Clausewitz een 'onafhankelijke' Kleine oorlog als optie openhield.

Clausewitz' idee over Kleine eenheden is enigszins verouderd; bermbommen en raketwerpers waren niet de wapens die hij voorschreef in zijn hoorcolleges. Echter, deze voorschriften waren gebaseerd op de eigenschappen van de wapens. Een soldaat moest zich makkelijk kunnen bewegen en mocht niet worden belemmerd door een zwaar wapen. Deze achterliggende eigenschappen zijn ook terug te vinden in moderne wapens. De lichte maar moderne wapens hebben daarom Clausewitziaanse karakteristieken. Echt toepasbaar op Clausewitz' voorschriften zijn ze uiteraard niet.

De rol van moed, die virtuositeit bij de volksmilities verving, is goed terug te zien bij de soennitische militieën. Alhoewel het niet altijd ging om nationalistische motieven, in de achttiende- en negentiende-eeuwse betekenis van het woord, waren de drijfveren gebaseerd op identiteit en persoonlijke ervaringen. In tegenstelling tot wat Kaldor beweerde - dat hedendaagse oorlogen gekenmerkt worden door irrationele identiteitsgerelateerde motivaties en doelen, en dat die niet met behulp van Clausewitz uit te leggen zijn - heeft Clausewitz dus wel degelijk iets te zeggen over identiteit.

Clausewitz' voorschriften op tactisch-operationeel gebied zijn waarschijnlijk het meest relevant. Zowel de doelwitten, als de manier waarop die doelen werden aangevallen, lijken regelrecht uit de negentiende-eeuwse hoorcolleges te komen. Aanvallen op kwetsbare doelen als konvoien, kleine bases en patrouilles vormden de overgrote meerderheid van aanvallen in de Soennitische Driehoek. Ook de snelheid en het verrassingseffect, waarop Clausewitz zo veel nadruk had gelegd, waren kenmerkend voor de soennitische aanvallen. De verborgenheid van de eenheden werd

ook uitgebuit tijdens hinderlagen, weliswaar in een andere context dan de bossen en berggebieden van Oost-Europa; namelijk die van verstedelijkt gebied en de woestijn.

Samenvattend bood het analytische raamwerk, gebaseerd op Clausewitz, de mogelijkheid de tactisch-operationele manier van handelen van de soennitische milities te analyseren. Hierbij gaat dit onderzoek verder dan andere onderzoeken naar de Iraakse Opstand, die vooral de nadruk legden op de motivaties van de strijders. Ook die kregen in dit onderzoek voldoende aandacht en spelen eveneens een belangrijke rol om te begrijpen waarom opstanden als deze zo 'hardnekkig' kunnen zijn. Door deze twee aspecten van asymmetrische opstanden te combineren, brengt Clausewitz het onderzoek dan ook wel degelijk verder.

Ook in het beëindigen van dit soort conflicten is het noodzakelijk te begrijpen hoe een vijandelijke, op papier zwakkere actor, te werk gaat. Hoe meer kennis coalitielegers, zoals die in Irak, hebben over de manier van oorlogsvoering die hun tegenstanders hanteren, hoe doelgerichter dit soort legers te werk kunnen gaan in hun zogenaamde *counterinsurgency*.

Het is dan ook in deze scriptie duidelijk geworden dat het werk van Clausewitz relevant is voor de analyse van hedendaagse Kleine oorlogen. Zodoende is de centrale vraag bevestigend beantwoord. Clausewitz draagt, op basis van deze relatief beperkte casestudie, bij aan een analytische benadering voor bestudering van eenheden van Kleine oorlogen.

Echter, de bruikbaarheid van deze analytische aanpak is niet wetenschappelijk onderbouwd op basis van deze ene casestudie. Er moet daarom vervolgonderzoek worden gedaan naar andere Kleine oorlogen die plaatsvonden in verschillende contexten. Dat onderzoek moet erop gericht zijn hedendaagse Kleine oorlogen beter te begrijpen en zo een basis kunnen leggen voor toepasbare *counterinsurgency*-strategieën. Een van de recentere en voornaamste voorbeelden die wel grote gelijkenissen vertoont met de Iraakse Opstand is de Afghaanse Oorlog (2001-2014). Andere voorbeelden zijn de door Hezbollah geleide gewapende opstanden in Libanon sinds 1985, de opstand van de Taliban in Pakistan (2001-heden) en de FARC in Colombia sinds de jaren '60.

LITERATUURLIJST

Bronnenuitgaven

Clausewitz, Carl von, *Carl von Clausewitz: Schriften – Aufsätze – Studien – Briefe*, red. Werner Hahlweg (Göttingen 1966).

Clausewitz, Carl von, *Clausewitz on Small War*, reds. Chistopher Daase en James W. Davis (Oxford: Oxford University Press 2015).

Clausewitz, Carl von, *On War*, reds. Michael Howard en Peter Paret, (Princeton: Princeton University Press 1984).

Literatuur

Boeken

Aron, Raymond, *Clausewitz: Philosopher of War* (Englewood Cliffs: Prentice Hall 1976).

Brodie, Bernard, *The Absolute Weapon: Atomic Power and World Order* (New York City 1946).

Echevarria II, Antulio J., *Clausewitz and Contemporary War* (Oxford: Oxford University Press 2008).

Herberg-Rothe, Andreas, *Clausewitz's Puzzle: The Political Theory of War* (Oxford: Oxford University Press 2007).

Huntington, Samuel P., *The Soldier and the State*, (Cambridge: Harvard University Press 1957);

Jomini, Antoine-Henri, *Précis de l'art de la guerre* (Parijs 1838).

Jomini, Antoine-Henri, *Traité de grande tactique* (Parijs 1832).

Kaldor, Mary, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era* (Stanford: Stanford University Press 1999).

Keegan, John, *A History of Warfare* (New York City 1993).

Liddell Hart, Basil H., *The British Way in Warfare* (New York City 1933).

Osgood, Robert E., *Limited War: The Challenge to American Security* (Chicago: University of Chicago Press 1957).

Paret, Peter, *Clausewitz and the State: The Man, his Theories and his Times* (Princeton: Princeton University Press 1976).

Pirnie, Bruce R. en Edward O'Connell, *Counterinsurgency in Iraq (2003-2006): RAND Counterinsurgency Study--Volume 2* (Santa Monica: RAND Corporation 2008).

Rayburn, Joel D. en Frank K. Sobchak (eds.), *The U.S. Army in the Iraq War, Volume 1: Invasion – Insurgency – Civil War, 2003-2006* (Carlisle: U.S. Army War College Press 2019).

Scheipers, Sibylle, *On Small War: Carl Von Clausewitz and People's War* (Oxford: Oxford University Press 2018).

Strachan, Hew, *Carl von Clausewitz's On War: A Biography* (New York 2007)

Van Creveld, Martin, *The Transformation of War* (New York City 1991).

Artikelen

Baram, Amatzia, 'Who Are the Insurgents? Sunni Arab Rebels in Iraq', *United States Institute of Peace: Special Report 134* (2005)

Bassford, Christopher, 'Clausewitz's Categories of War and the Supersession of 'Absolute War'', <https://www.clausewitzstudies.org/mobile/readings.htm> (versie 26 september 2019).

Eisenstadt, Michael en Jeffrey White, 'Assessing Iraq's Sunni Arab Insurgency', *The Washington Institute for Near East Policy: Policy Focus 15* (2005).

Halchin, L. Elaine, 'The Coalition Provisional Authority (CPA): Origin, Characteristics, and Institutional Authorities', *Congressional Research Service* (Washington D.C. 2005).

Heuser, Beatrice, 'Small Wars in the Age of Clausewitz: The Watershed Between Partisan War and People's War', *The Journal of Strategic Studies* 33 (2010) 1, 139-162.

Lieberfeld, Daniel, 'Theories of Conflict and the Iraq War', *International Journal of Peace Studies* 10 (2005) 2

Scheipers, Sibylle, 'Clausewitz on Small War', *Small War & Insurgencies* 27 (2016) 2, 345-349.

Strachan, Hew, 'Clausewitz and the First World War', *The Journal of Military History* 75 (April 2011), 367-391.

Von Rosen, Claus en Uwe Hartmann, 'The reception of Clausewitz in Germany', in: Reiner Pommerin (red.), *Clausewitz goes global: Carl von Clausewitz in the 21st century* (Berlijn 2011) 123-150.

Primaire bronnen

Coalition Provisional Authority, *Coalition Provisional Authority Order Number 1, De-Ba'athification of Iraqi Society*, 16 mei 2003. Via: <https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/#>

Coalition Provisional Authority, *Coalition Provisional Authority Order Number 2, Dissolution of Entities*, 23 mei 2003. Via: <https://govinfo.library.unt.edu/cpa-iraq/regulations/#>

CBSNews, 'Text of Bush Speech' (1 mei 2003) <https://www.cbsnews.com/news/text-of-bush-speech-01-05-2003/>

United Nations Security Council Resolution 1483, S/RES/1483 (22 mei 2003).

Afbeelding titelblad

Tekening van Carl Philipp Gottfried von Clausewitz, ca. 1808-1810, via: <https://warontherocks.com/2015/10/a-portrait-of-clausewitz-as-a-young-officer/>